

Wapenindustrie en kernwapens in Nederland

Stop Wapenhandel

Anna Spenglerstraat 71 1054 NH Amsterdam
www.stopwapenhandel.org rekening NL11 TRIO 0390 407 380

Inhoud

Wapenindustrie in Nederland	3
High-tech wapenproductie in Nederland	3
Op de internationale wapenmarkt	3
Geen wetten maar richtlijnen voor wapenexport	4
Grote militaire bedrijven in Nederland	5
Thales Nederland	5
Scheepswerf Damen	5
Fokker	6
Airbus	7
Logistiek Centrum Woensdrecht	8
Nucleaire oorlog in Nederland	9
Vliegbasis Volkel: Amerikaanse kernwapens onder Nederlandse vliegtuigen	9
Marinehaven Den Helder: Raketschild op fregatten	9
Vliegbasis Leeuwarden: Gevechtsvliegtuig F-35	9
Uraniumverrijkingsfabriek Urenco Almelo; relatie met kernwapens?	10
Wapenfinanciers	11
Pensioenfondsen, banken, verzekeraars	11
Belastingparadijs Nederland	11
De wapenlobby	12
Nederlandse Industrie voor Defensie en Veiligheid (NIDV)	12
Militair onderzoek	13
Samenwerking universiteiten	13
Kenniscentra TNO, MARIN, NLR	13
Bijlage	15
Doe je eigen onderzoek	15

Wapenindustrie in Nederland

Aan wapenhandel wordt fors verdiend. Het grootste wapenbedrijf ter wereld, het Amerikaanse Lockheed Martin, had in 2019 een defensie-omzet van \$53,2 miljard. Het grootste wapenbedrijf van Europa, BAE Systems, had een defensie-omzet van \$22,2 miljard. De Verenigde Staten zijn de grootste wapenexporteur ter wereld, daarna volgt de Europese Unie. De koersen van wapenbedrijven schieten omhoog als ergens oorlog dreigt.

De grote wapenbedrijven hebben hun markt uitgebreid door ook apparatuur voor beveiliging/security en grensbewaking te ontwikkelen. Zo verdienen ze dubbel aan oorlog; enerzijds door het leveren van wapens, anderzijds door het leveren van technologie om vluchtelingen tegen te houden.

High-tech wapenproductie in Nederland

Nederland heeft een paar grote wapenbedrijven: Thales, Damen, Fokker, TNO en Airbus. Ze maken onder andere marineschepen, militaire elektronica en onderdelen voor militaire vliegtuigen. Bij TNO wordt veel militair onderzoek gedaan. De Nederlandse krijgsmacht is de grootste klant van deze bedrijven. De defensiebegroting stijgt, en moet volgens de NAVO nog veel meer stijgen. Russen, terroristen en vluchtelingen worden in één adem genoemd als gevaren waartegen bewapend moet worden. Dat gaat ten koste van andere overheidsuitgaven, zoals voor zorg en onderwijs.

Nederland heeft ook veel ruimtevaarttechnologie met militaire

toepassing, onder meer het NLR (Nederlands Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium). Raketten en satellieten spelen een belangrijke rol in moderne oorlogvoering. Daarnaast zijn er in Nederland enkele honderden kleine bedrijven die gespecialiseerde onderdelen maken voor grote wapenbedrijven, maar ook niet-militaire producten maken.

Wapenbedrijven leveren bij de verkoop vaak ook training van militair personeel en onderhoud van het product.

In Nederland worden geen handvuurwapens gemaakt; die komen hoofdzakelijk uit Duitsland en België.

Op de internationale wapenmarkt

Nederland was het afgelopen decennium gemiddeld de 10e wapenexporteur ter wereld. Om wapens te exporteren moet een bedrijf een vergunning voor export van strategische goederen aanvragen. In Nederland is daarvoor het Ministerie van Buitenlandse Zaken verantwoordelijk. Dat geeft al aan dat wapens geen gewoon economisch product zijn.

Wapens zijn een bedreiging voor vrede en stabiliteit. Hoe meer wapens, hoe meer risico dat een conflict escaleert in geweld. En hoe minder noodzaak landen voelen om te investeren in diplomatie. Maar in regio's waar spanningen zijn zitten natuurlijk de meest interessante klanten voor de wapenindustrie. De wapenindustrie is niet de oorzaak van oorlog maar is ook zeker geen remmende factor.

Wapens zijn een bedreiging voor mensenrechten. Turkije en Egypte bijvoorbeeld

hebben hun legers ingezet tegen burgers. Omdat deze landen Westerse bondgenoten zijn is Europa bereid een oogje toe te knijpen. Maar eigenlijk zouden geen wapens geleverd mogen worden aan landen waar mensenrechten worden geschonden.

Wapens kosten veel geld, terwijl basisbehoeften – onderwijs, gezondheidszorg – worden verwaarloosd. Marokko bijvoorbeeld heeft de afgelopen jaren voor miljarden dollars aan wapens besteld in de Verenigde Staten. Terwijl de bevolking maandenlang heeft geprotesteerd tegen het gebrek aan voorzieningen. Is veiligheid dat je een sterk leger hebt, of is veiligheid dat je naar een dokter kan als je ziek bent? In veel landen waar Nederland wapens verkoopt beslissen regering en legertop over wapenaankopen en hebben burgers – met name vrouwen – weinig te zeggen.

Geen wetten maar richtlijnen voor wapenexport

Alle landen van de Europese Unie volgen gezamenlijke richtlijnen voor wapenexport. Die

richtlijnen bevatten 8 criteria over onder meer mensenrechten, vrede en ontwikkeling waaraan een export moet worden getoetst. Daarmee is een ethische norm gesteld, maar richtlijnen zijn geen wetten. De manier waarop ze worden toegepast verschillen nogal per EU-land. En de toepassing is niet al te strikt.

Wapenexportbeleid is een nationale, en geen EU-bevoegdheid omdat het feitelijk onderdeel is van buitenlands- en defensiebeleid. In vergelijking met andere Europese landen wordt het Nederlandse wapenexportbeleid goed gecontroleerd door de volksvertegenwoordigers. Elk jaar rapporteert het ministerie van Buitenlandse Zaken aan de Tweede Kamer. De vergadering daarover is openbaar en kan online en op de publieke tribune gevolgd worden. Mede door campagnes van vredes- en mensenrechtengroepen en de inzet van Tweede Kamerleden is de Nederlandse wapenexport behoorlijk transparant. Maar strategische en economische belangen wegen vaak zwaarder dan vrede en mensenrechten.

Grote militaire bedrijven in Nederland

Thales Nederland

Hoofdvestiging Zuidelijke Havenweg 40 Hengelo
vestiging Huizen Bestevaer 46
Thales Naval Delftechpark 24 Delft
Thales Cryogenics Hooge Zijde 14 Eindhoven
T-Xchange Haaksbergerstraat 67 Hengelo

Thales is een Frans-Nederlands bedrijf dat geavanceerde militaire elektronica maakt. Simpel gezegd: het bedrijf maakt geen raketten maar technologie die doelen bepaald en raketten daarheen stuurt. Thales Nederland maakt vooral radar- en vuurleidingsystemen voor de marine. Ook maakt Thales apparatuur voor kustwachtschepen die de buitengrenzen van Europa afgrendelen voor vluchtelingen.

Hoofdkantoor en hoofdvestiging Thales Hengelo maakt onder meer de SMART-L radar voor het raketschild, onderdeel van de NAVO kernwapenstrategie. In Delft werkt Thales samen met de Technische Universiteit in Research & Development op het gebied van radartechnologie en radarsystemen.

Een heel klein deel van de Thales-productie is civiel, bijvoorbeeld de incheckpoortjes bij stations. Ook de SOTAS communicatiesystemen die worden gemaakt in Huizen worden als civiel bestempeld, maar ze worden geleverd aan de Verenigde Staten en Canada en ingebouwd in Abram tanks voor Saoedi-Arabië. Nederland levert geen wapens aan Saoedi-Arabië vanwege de oorlog in Jemen, maar via deze omweg komen er toch Nederlandse spullen in deze oorlog terecht.

Voor de Nederlandse en Belgische krijgsmacht werkt Thales mee aan de ontwikkeling en productie van een 'Smart Vest' voor militairen, waarin allerlei (communicatie-)technologie is verwerkt. Hoofdaannemer is het Israëlische wapenbedrijf Elbit, dat door het veelvuldig Israëlisch militair optreden in Palestijns bezet gebied veel ervaring heeft kunnen opdoen met persoonlijke soldaat-uitrustingen in gevechtssituaties.

In Eindhoven maakt Thales Cryogenics koelsystemen voor militaire, wetenschappelijke en ruimtevaarttoepassingen. Het Thales R&D lab T-Xchange in Hengelo ontwikkeld in samenwerking met de Universiteit Twente onder meer Serious Games met militaire toepassingen.

Thales is sponsor van verschillende activiteiten in de plaatsen waar het gevestigd is. De schouwburg in Hengelo beëindigde de sponsorrelatie na protest ertegen.

Scheepswerf Damen

Hoofdvestiging Avelingen-West 20 Gorinchem
Damen Schelde Naval Shipbuilding (DSNS) De Willem Ruysstraat 99 Vlissingen
Damen Shipyards Zwartepad 1 Den Helder
Damen Shipyards Hardinxveld Rivierdijk 544 Hardinxveld-Giessendam
Shipdock B.V. Tt. Melissaweg 15 Amsterdam

Damen Shipyards is het belangrijkste militaire bedrijf van het land. Het maakt marine- en kustwachtschepen in soorten en maten en heeft bijna alle schepen van de Nederlandse marine

geleverd. Maar het is ook een civiel bedrijf waar o.a. baggermolens en sleepboten worden gebouwd.

Door overnames van werven wereldwijd heeft Damen een groot netwerk opgebouwd. Er zijn 36 Damen scheepswerven, waaronder in Zuid-Afrika, Roemenië, Cuba en Vietnam. Het hoofdkantoor van het niet-beursgenoteerde bedrijf is gevestigd in Gorinchem. De grote werf in Vlissingen kreeg Damen in 2001 in handen toen voor 1 gulden het destijds noodlijdende De Schelde overgenomen kon worden van de Nederlandse overheid. De werven in Amsterdam zijn in principe civiel maar Shipdock BV heeft soms een marineschip in onderhoud.

Damen levert schepen over de hele wereld. In 2013 en 2017 leverde Damen patrouilleschepen aan de Verenigde Arabische Emiraten, die mogelijk worden ingezet bij de zeeblokkade tegen Jemen. Voor sommige schepen wordt in het buitenland de romp gebouwd en vindt de afbouw plaats in Nederland, andere schepen worden geheel in het buitenland gebouwd volgens Damen-ontwerp. Damen bouwde in Vietnam patrouilleschepen voor Venezuela. Zo konden ook politieke gevoeligheden worden omzeild. Voor zijn kleinere schepen maakt Damen vaak gebruik van exportkredietverzekeraar Atradius.

Indonesië kocht meerdere SIGMA fregatten, het paradepaardje van Damen dat ook bij de Nederlandse marine in gebruik is. Inmiddels bouwt Indonesië zijn eigen variant van dit oorlogsschip, waarmee het de exportmarkt op wil. Ook Marokko kocht drie grote Damen oorlogsschepen. Veel Damen schepen zijn uitgerust met Thales elektronica.

Het wereldwijde netwerk heeft een prijs: Tegen Damen lopen verschillende corruptieonderzoeken. Wapenhandel is een van de meest corrupte sectoren, extra kwetsbaar omdat het om grote bedragen gaat waarbij vaak maar een kleine groep besluitvormers betrokken is.

Als Damen zijn schepen onbewapend levert is geen wapenexportvergunning nodig. Op die manier leverde Damen bijvoorbeeld schepen aan de kustwachten van Libië en aan Turkije, die worden ingezet bij het onderscheppen van vluchtelingen, en aan een Nigeriaans bedrijf dat olieplatforms van o.a. Shell bewaakt voor de Nigeriaanse kust.

Fokker

*Fokker Aerostructures Industrieweg 4
Papendrecht*

Fokker Landing Gear Grasbeemd 28 Helmond

Fokker Services Hoeksteen 40 Hoofddorp

*Fokker Services (CMRO) Fokkerweg 300 –
Building 6 Oude Meer*

*Fokker Aerostructures Edisonstraat 1
Hoogeveen*

*Fokker Elmo en Fokker Techniek Aviolandalaan
31 en 33 Hoogerheide*

GKN Fokker, eigendom van het Amerikaanse GKN Aerospace, levert onderdelen voor gevechtsvliegtuigen, helikopters, raketten en drones. Doordat het wapensysteem in het buitenland (meestal de VS) in elkaar wordt gezet, heeft Nederland geen zicht en zeggenschap over de uiteindelijke bestemming. Het is zeer waarschijnlijk dat Nederland op die manier meebouwt aan wapens die worden geëxporteerd naar bijvoorbeeld Saoedi-Arabië, Turkije, Israël en Pakistan. En worden ingezet bij aanvallen op burgerdoelen in Jemen, Koerdistan en Gaza. De regering zegt dat ze de export van onderdelen niet strenger kan controleren. Voor wapenexport naar de VS bestaat zelfs een apart verdrag waarbij alle zeggenschap uit handen is gegeven.

Fokker draagt bij aan grote Amerikaanse wapenprogramma's als de Chinook transporthelikopters en de Apache gevechtshelikopters en maakt onderdelen voor Sea Sparrow en Patriot Advanced Capability (PAC-3) raketten. Fokker vormt een industriële schakel tussen de Amerikaanse en de Nederlandse wapenindustrie.

Een belangrijke order voor Fokker is de deelname aan het F-35 (JSF) gevechtsvliegtuig van Lockheed Martin. De Nederlandse wapenindustrie is met orders beloond voor de aankoop van de F-35 door de Koninklijke Luchtmacht. Fokker levert onder meer bekabeling, vleugelonderdelen, kleppen voor rem-parachutes en stophaken voor het landen op vliegdekschepen. Ook maakt Fokker Elmo flaperons, Inflight Opening Doors (IFOD) en elektrische bekabelingssystemen voor de F-35. Gedeeltelijk worden die gebouwd in de vestiging van Fokker in de Aegean Free Zone in Izmir, Turkije. Volgens de regering heeft de deelname aan het F-35 programma Nederland zo'n 1600 vaste banen opgeleverd. De prijs van de F-35 wisselt nogal maar lag in september 2020 op , 70,8 miljoen dollar. Het zijn dus wel dure banen.

Voor het gezamenlijke Europese NH90 helikopterprogramma van Airbus, Leonardo Helicopters en Fokker Aerostructures maakt Fokker de landingsgestellen. Recent werden er 28 NH90's verkocht aan Qatar. Fokker Services verzorgt onderhoud, reparatie en modernisatie van F-16 gevechtsvliegtuigen.

De vestigingen in Hogeveen en Helmond maken onderstellen voor MQ-9 Reaper ofwel Predator drones. Deze onbemande gevechtsdrones kunnen worden uitgerust met geleide bommen en raketten en worden bedient vanaf een grondstation elders ter wereld. In 2018 schafte de Nederlandse luchtmacht vier (onbewapende) Reaper drones aan. De deelname van Fokker aan de productie ervan is een soort beloning voor de Nederlandse aankoop. De grote drones zijn berucht vanwege de buitenrechtelijke executies van 'terroristen' door de legers van de VS, UK en Israël in onder meer Afghanistan, Pakistan, Somalië en Jemen, waarbij veel burgerdoden vallen en de doelwitten soms vrij willekeurig worden gekozen.

Airbus

*Airbus Defence and Space Mendelweg 30
Leiden*

*Jaarlijkse aandeelhoudersvergadering in Okura
Hotel Amsterdam*

Airbus is een van de grootste wapenbedrijven ter wereld en de éénnagrootste van Europa. Het hoofdkantoor is gevestigd in Nederland en de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering vindt plaats in Amsterdam. De meeste productie vindt plaats in Frankrijk en Duitsland. Airbus maakt raketten, gevechtsvliegtuigen en gevechtshelikopters. Het maakt ook passagiersvliegtuigen, de verhouding militaire productie / civiele productie verschilt per jaar.

Airbus Defence and Space vormt met enkele andere ruimtevaartbedrijven een soort cluster in Leiden. Ruimtevaart heeft veel militaire toepassingen, denk aan militaire satellieten en ballistische raketten (raketten die zich buiten de atmosfeer verplaatsen). Verder levert de Nederlandse Airbusvestiging simulatie- en trainingsapparatuur voor militaire doelen. Onder meer het Embedded Combat Aircraft Training System (ECATS) voor de F-35, waarmee vliegers vijandelijke vliegtuigen kunnen simuleren op hun instrumenten. Zo kan gevechtstraining plaatsvinden zonder dat daadwerkelijk gevlogen hoeft te worden.

Net als veel andere landen is Frankrijk zijn kernwapenarsenaal aan het vernieuwen; Airbus leverde daarvoor de raketten. Het ontwikkelde de M51 voor de marine en de ASMPA voor de luchtmacht. De Franse Airbus dochter MBDA is een van de grote raketproducenten van Europa. Andere landen waar Airbus wapens aan leverde zijn bijvoorbeeld India, Pakistan, Colombia en Kazachstan.

Cynisch is het verhaal van de leveringen van Airbus (toen nog EADS) aan Libië. Toen de EU in 2004 zijn wapenembargo tegen Libië ophief stond het bedrijf klaar om de autoritaire

Khadaffi anti-tankraketten en onderdelen voor bommen, torpedo's en raketten te leveren. In 2011 ontstond er conflict en bombardeerde Britse en Franse troepen Libië met Eurofighters,

Tornado's en Tigre gevechtshelikopters, allemaal (mede) geproduceerd door Airbus. In 2020 bestelde de internationaal erkende regering van het verscheurde Libië tien helikopters bij Airbus, ondanks een wapenembargo tegen het land.

Airbus is een van de bedrijven die hard heeft gelobbyd voor militarisering van de grenzen van de Europese Unie. Van het geld dat de EU daarvoor ter beschikking stelt (onder meer via grensagentschap Frontex en via de Framework programs voor onderzoek) haalde Airbus vervolgens heel wat binnen. Airbus produceert een breed scala aan 'veiligheidsproducten' voor grensbewaking, variërend van helikopters tot radars en communicatiesystemen.

Logistiek Centrum Woensdrecht

Er zijn naast de grote bedrijven in Nederland ook vele kleinere maar vaak niet onbelangrijke militaire bedrijven. Net als de meeste grote bedrijven is een deel van hun productie ook voor de civiele markt bedoeld. Een aantal voorbeelden zijn te vinden op het Logistiek Centrum Woensdrecht, gevestigd op de militaire vliegbasis. Hier vindt groot onderhoud aan

materieel plaats, door de krijgsmacht zelf maar ook door particuliere wapenbedrijven.

Elbit Systems

Een van de bedrijven is Elbit Systems of America, een volle dochter van de Israëliische wapengigant Elbit. Het bedrijf heeft met de Nederlandse luchtmacht een onderhoudscontract voor de F-16. In de toekomst zal Elbit ook onderhoud verzorgen voor het nieuwe gevechtsvliegtuig F-35. Voor Elbit is de samenwerking met Nederland een springplank naar de Europese defensiemarkt: *"Waarschijnlijk zal de aanwezigheid van het Technische centrum in Nederland leiden tot het bereiken van meer cliënten op de militaire en civiele markt in Europa."* Nederland heeft een restrictief wapenexportbeleid jegens Israël vanwege inzet van het leger tegen Palestijnse burgers. Maar Nederland werkt wel samen met Israëliische wapenbedrijven.

AAR Aircraft Component Services

Kruisweg 705, 2132 ND Hoofddorp
AAR heeft een contract met vliegtuiggigant Boeing voor onderhoud en reparatie aan Apache en Chinook helikopters. Het werk wordt uitgevoerd in Logistiek Centrum Woensdrecht.

Elektronicafabrikant ESA heeft zich op vliegbasis Woensdrecht gevestigd. De werkzaamheden aan componenten van F-16's en helikopters die voorheen nog in Amerika werden uitgevoerd zijn hiermee naar Woensdrecht verplaatst.

Nucleaire oorlog in Nederland

Miljoenen mensen gingen in de jaren '80 de straat op tegen kernwapens. Mede door dat massale protest zijn verschillende ontwapeningsverdragen tot stand gekomen, maar kernwapens zijn niet verdwenen. Inmiddels worden zowel door de NAVO als Rusland nieuwe types ontwikkeld, en ontwapeningsverdragen opgezegd. Nederland heeft verschillende taken in de nucleaire oorlog.

Vliegbasis Volkel: Amerikaanse kernwapens onder Nederlandse vliegtuigen

Zeelandsedijk 10 Volkel

Hoewel nooit officieel bevestigd van regeringszijde, is algemeen bekend dat op luchtmachtbasis Volkel in Noord-Brabant ongeveer 20 Amerikaanse atoombommen liggen. Eén van de F16-squadrons op Volkel is belast met de NAVO kernwapentaak. Nederlandse piloten oefenen met deze bommen en zullen in geval van inzet onder Amerikaans gezag komen te staan. Bij overgang naar de F-35 zal deze kernwapentaak gehandhaafd blijven, ondanks dat een Kamermeerderheid zich hiertegen heeft uitgesproken. De huidige kernbommen op Volkel zijn verouderde B61-vrijeval-bommen. Met de ontwikkeling van een nieuwe versie, de B61-12, wordt de drempel om het wapen in te zetten enorm verlaagd. Door een combinatie van nieuw stuursysteem en de mogelijkheid van een relatief kleine lading lijkt het alsof de gevolgen van een nucleaire aanval in de hand te houden zijn. Het creëert de illusie dat een kernoorlog winbaar is. Geschat wordt dat dit nieuwe Amerikaanse kernwapenprogramma 10 tot 11 miljard dollar kost, het duurste ooit.

Marinehaven Den Helder: Raketschild op fregatten

Rijkszee- en Marinehaven Den Helder
Scheepswerf Damen bouwde voor de Nederlandse marine vier luchtverdedigings- en commandofregatten (LCF), samen met gevechtsvliegtuig F-35 de zwaarste en duurste wapensystemen die Nederland heeft. Ze zijn uitgerust met geavanceerde radar (Smart-L Extended Long Range-radar) van wapenbedrijf Thales. Deze radar kan over een afstand van honderden kilometers intercontinentale ballistische raketten opsporen. De meeste ballistische raketten zijn nucleaire raketten. Daarmee zijn de Nederlandse LCF-fregatten onderdeel van het wereldwijde NAVO-raketschild.

Raketschild is een misleidende naam; het suggereert een defensief wapensysteem. In werkelijkheid heeft het raketschild een wankel nucleair evenwicht verstoort. Speciaal om dit miljarden kostende raketschild te ontwikkelen zegden de Verenigde Staten in 2002 het ABM (Anti Ballistic Missile) wapenbeheersingsverdrag op. Dat betekende het einde van een voorzichtige toenadering tussen Rusland en de NAVO en het begin van een nieuwe generatie nucleaire wapens.

Vliegbasis Leeuwarden: Gevechtsvliegtuig F-35

Keegsdijkje 7 Leeuwarden

Ondanks jarenlang protest heeft Nederland 46 F-35 gevechtsvliegtuigen aangeschaft, het duurste wapensysteem ooit gebouwd. Er is niet gekozen voor minder extreem dure Europese vliegtuigtypes zoals de Franse Rafale of de

Zweedse Gripen, omdat de F-35 volgens de luchtmacht het beste toestel is. Maar er zijn meer redenen om dit peperdure Amerikaanse toestel te verkiezen boven Europese varianten. Nederlandse wapenbedrijven – waaronder Fokker – kregen door de aankoop een rol in de productie van F-35 onderdelen. En Nederland wil een kernwapentaak houden. De Amerikanen hebben de F-35 als opvolger van de F-16 daarvoor uitgekozen, bovendien is ondenkbaar dat een Amerikaanse kernbom onder een Europees toestel komt te hangen. De eerste F-35 toestellen zijn gestationeerd op vliegbasis Leeuwarden. Een nucleaire versie van de F-35 is nu in de VS in ontwikkeling; Nederland is van plan die aan te schaffen. De huidige F-35 heeft Leeuwarden als basis. De nucleaire versie zal waarschijnlijk naar Volkel gaan.

Uraniumverrijkingsfabriek Urenco Almelo; relatie met kernwapens?

Als mogelijke schakel tussen kernenergie en kernwapens is Urenco met veel vragen omgeven. Het Duits/Nederlands/Britse bedrijf, dat uranium verrijkt tot 3-5 % splijtbaar uranium-235 om het geschikt te maken als brandstof voor kerncentrales, speelt mogelijk een rol bij de productie van Amerikaanse kernwapens. Het bedrijf levert mogelijk verrijkt uranium aan een Amerikaanse kerncentrale waar tritium voor het Amerikaanse kernwapenprogramma wordt geproduceerd. Ook onderzoekt Urenco of het uranium kan verrijken tot 19,75 procent, noodzakelijk voor nieuwe typen reactoren maar vaak ook gezien als stap naar militaire toepassingen. De vestiging van Urenco in Duitsland is opmerkelijk genoeg als een van de weinige installaties buiten de 'Ausstieg' gehouden, de afbouw van kernenergie in Duitsland.

Wapenfinanciers

Pensioenfondsen, banken, en verzekeraars investeren hun geld in wapenbedrijven. Omdat dit bedrijven zijn die dicht bij de consument staan, zijn ze gevoelig voor publieke druk. Vier van de zeven grootste banken in Nederland investeren inmiddels niet meer in grote wapenbedrijven vanwege hun betrokkenheid bij kernwapens. Vrijwel alle grote Nederlandse pensioenfondsen hebben ook hun investeringen uit deze wapenbedrijven teruggetrokken. Net als de meeste verzekeraars investeren ze nog wel op een of andere manier in andere wapenproductie.

Op de websites en in de jaarverslagen van de instellingen is een ethische paragraaf te vinden. Daarbij is het zaak tussen de regels door te lezen. Er wordt bijvoorbeeld niet geïnvesteerd in 'controversiële wapens' zonder te omschrijven wat controversieel is. Of niet in

kernwapenproductie van staten die buiten het Non-Proliferatieverdrag om kernwapens hebben, waardoor alle westerse kernwapenproducenten in portefeuille kunnen blijven.

Belastingparadijs Nederland is ook voor wapenbedrijven aantrekkelijk. Zes van de tien grootste wapenfabrikanten ter wereld hebben een vestiging of holding in Nederland met weinig tot geen werknemers. Het is onduidelijk wat deze bedrijven doen maar met een zeer hoge mate van waarschijnlijkheid speelt belastingontwijking een rol. Lockheed Martin, Boeing, BAE Systems, General Dynamics en United Technologies hebben een officiële vestiging in Amsterdam, Northrop Grumman heeft een kantoor in Vlaardingen.

Foto: protestliederen bij jaarvergadering pensioenfondsen door de 'Raging Grannies'

De wapenlobby

Nederlandse Industrie voor Defensie en Veiligheid (NIDV)

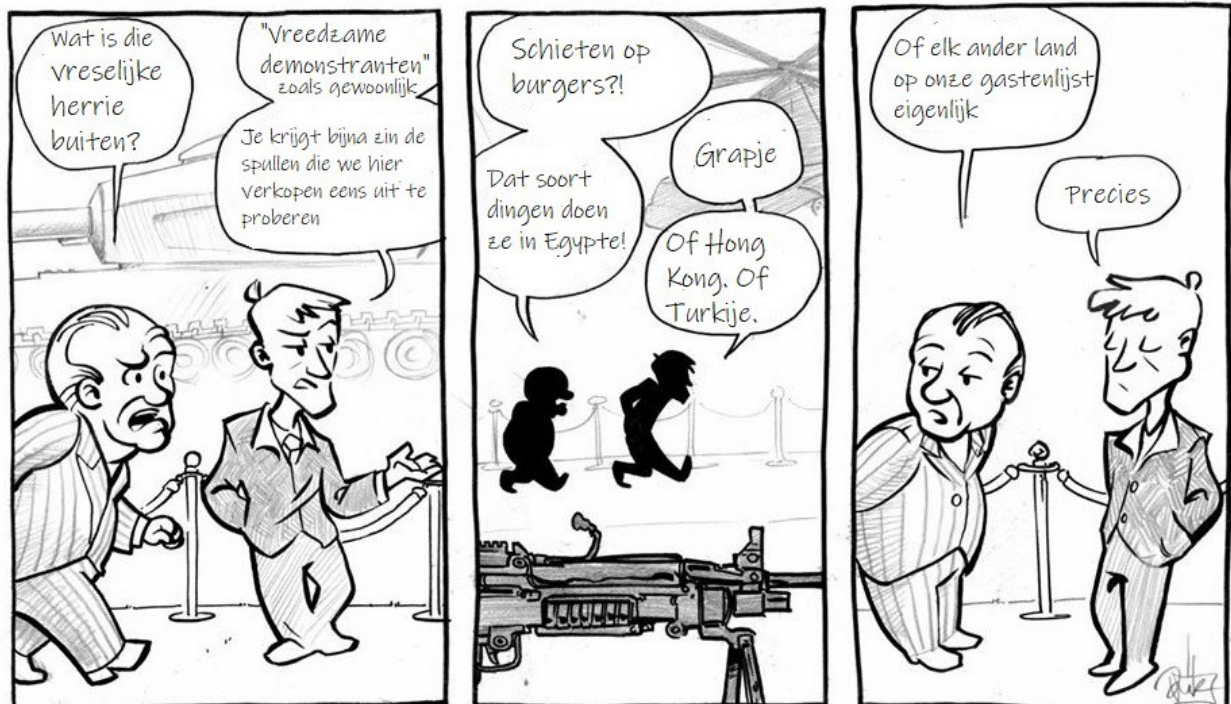
Bezuidenhoutseweg 161, 2594 AG Den Haag
Wapenbedrijf Thales heeft een eigen lobbykantoor: Koninginnegracht 14-J Den Haag
Regelmatig houdt de NIDV bijeenkomsten en informatiedagen voor zijn leden. Zie: <https://www.nidv.eu/agenda/>
Jaarlijkse houdt de NIDV een symposium annex wapenbeurs in Ahoy Rotterdam

De wapenindustrie onderhoudt net als elke industrietak nauwe contacten met Den Haag en Brussel. Om wapenexportregels te beperken, defensiebudgetten te verhogen, opdrachten te krijgen en subsidies los te peuteren. De meeste bedrijven die wapens of wapenonderdelen maken zijn lid van de lobbyorganisatie Stichting Nederlandse

Industrie voor Defensie en Veiligheid (NIDV). De NIDV onderhoudt contact tussen bedrijven en het ministerie van defensie om inschakeling van Nederlandse bedrijven bij militaire aankopen te stimuleren. Daarnaast lobbyt de NIDV voor bijvoorbeeld versoepeling van het wapenexportbeleid. Zo hielden ze een enquête onder hun achterban om te inventariseren "welke belemmeringen zij ondervindt door het restrictieve Nederlandse exportbeleid van strategische goederen en technologie. De antwoorden worden gebruikt om goed voorbereid met de politiek in discussie te kunnen gaan."

De lijntjes tussen industrie, politiek en ambtenarij zijn kort. Zo was de huidige directeur van de NIDV eerst inkoper bij het ministerie van Defensie. De voorzitter van de NIDV is Hans Hillen, voormalig minister van Defensie.

OP DE WAPENBEURS

Militair onderzoek

De wapenindustrie presenteert zich graag als innovatieve banenmotor. De militaire sector zou veel 'spin-off' kennis opleveren voor de civiele samenleving, waarbij als voorbeeld altijd Teflon en het Internet worden genoemd. Maar dat klopt niet helemaal. Wapens zitten wel vol techniek, software en elektronica, maar de belangrijkste technische ontwikkelingen vinden plaats in de civiele sector, met name in de IT. Er is eerder sprake van 'spin-in' dan 'spin-of'. Het beeld van wapenindustrie als grote technische vernieuwer is vooral bedoeld om militaire onderzoeksbudgetten te verhogen.

In defensiekringen spreekt men graag over de Gouden Driehoek, een samenwerking van overheid, onderzoek en militaire industrie. Anderen noemen dat het militair-industrieel complex, waarbij de krijgsmacht en commerciële wapenbedrijven nauw met elkaar verweven zijn, ook in personeel opzicht. Zo is Dick Berlijn, voormalig Commandant der Strijdkrachten, na zijn afzwaaien commissaris geworden bij wapenbedrijf Thales.

Samenwerking universiteiten

Onderzoek naar nieuwe wapensystemen vindt vaak plaats in samenwerking met universiteiten. Zo werkten het Ministerie van Defensie met wapenbedrijf Thales en onderzoeksbureau TNO samen aan de uitbreiding van Combat Management systeem Tacticos. Daarbij kregen ze hulp van staf en studenten van de VU Amsterdam, TU Delft, TU Eindhoven en Radboud Universiteit Nijmegen. Een van de grootste samenwerkingsprogramma's is die van de TU Delft en wapengigant Lockheed Martin. Techniek- en wetenschapsstudenten kunnen

onder meer stage lopen bij het F-35 programma in de Verenigde Staten.

Kenniscentra TNO, MARIN, NLR

TNO Defensie & Veiligheid

*Oude Waalsdorperweg 61+ 63 Den Haag
Kampweg 55 Soesterberg TNO - Locatie
Soesterberg / militair museum Soesterberg
Ypenburgse Boslaan 2 Den Haag (pyrotechnisch
en ballistisch onderzoek)*

Van de onderzoeksinstituten met een militaire 'poot' is TNO de belangrijkste. Het Ministerie van Defensie omschrijft TNO als 'strategisch partner'. Zelf zegt TNO: "Wij zetten onze kennis en technologie in voor veiligheid. Veiligheid gaat over de fysieke en digitale veiligheid, het gaat over beleving en werkelijkheid. De huidige tegenstanders houden zich niet aan landsgrenzen en soms is niet eens duidelijk wie de vijand eigenlijk is." TNO levert bijvoorbeeld advies bij de aankoop van wapensystemen of over automatisering van data-analyse voor drones. Het presenteert zich internationaal op grote wapenbeursen als het Britse DSEI. In het laboratorium voor Ballistisch Onderzoek worden onder meer vuurwapens, munitie en explosieven getest.

De bestuursvoorzitter van TNO zat in de adviesgroep die de Europese Commissie adviseerde Europese subsidies voor de wapenindustrie in te stellen. Inmiddels heeft de EU een Europees Defensie Fonds ingesteld met een subsidiebudget van €8 miljard. TNO behoort tot de tien grootste ontvangers van EU-subsidies voor onderzoek op het gebied van grensbewaking en grenscontrole met behulp van technologie. Ze ontvingen de afgelopen

jaren €6.7 miljoen voor projecten gericht op het afsluiten van de grenzen van Europa. TNO werkt ook voor grensbewakingsagentschap Frontex.

TNO werkt met verschillende commerciële partners en overheden samen. Bijvoorbeeld met het Israëlische bedrijf ISCA (International Security and Counter-terrorism Academy), dat veel ervaringen heeft opgedaan in de door Israël bezette Palestijnse gebieden.

Nederlands Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium (NLR)

Anthony Fokkerweg 2 Amsterdam

NLR Marknesse Voorsterweg 31 Marknesse

NLR Schiphol Hangar 2 Thermiekstraat 158

Schiphol-Oost

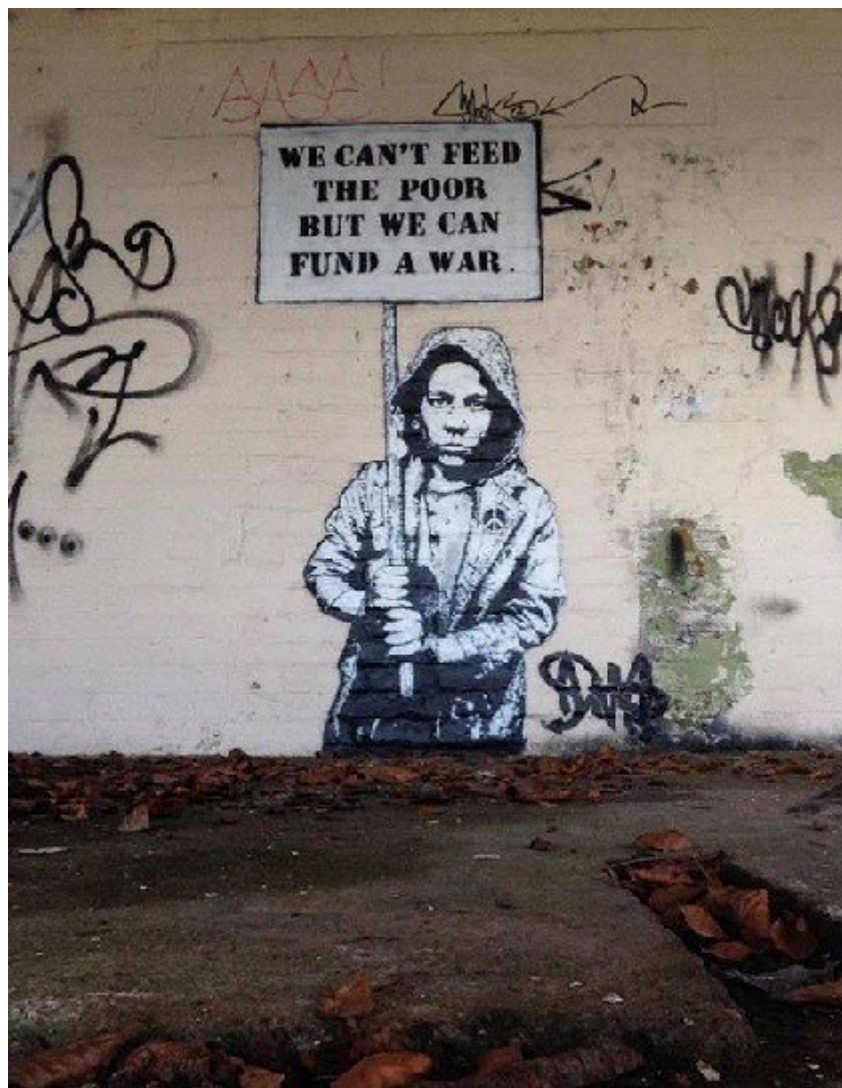
NLR Noordwijk Huygensstraat 44 Noordwijk

Het NLR biedt beleidsadvies en technische en operationele ondersteuning voor lucht- en ruimtevaart. Het 'marktsegment Defensie' adviseert bijvoorbeeld bedrijven over militaire standaarden, en het Ministerie van Defensie over de aanschaf van luchtwapensystemen.

MARIN (Maritime Research Institute Netherlands)

Haagsteeg 2 Wageningen

MARIN is een instituut voor toegepast onderzoek voor de maritieme sector. Op defensie terrein ondersteunt MARIN ontwikkeling van marineschepen. Daarbij biedt het onder meer in samenwerking met de Nederlandse marine ook ondersteuning bij complexe missies op zee in realistische condities binnen de NAVO en in Europa.

Bijlage: Doe je eigen onderzoek

Deze gids beschrijft een aantal plekken waar wapens en wapenindustrie een belangrijke rol spelen. Markt en industrie veranderen echter voortdurend, dus controleer informatie over wapenbedrijven en organisaties op hun eigen website. Daar vindt je recente gegevens en actuele ontwikkelingen. Beursgenoteerde bedrijven publiceren bovendien online hun jaarverslagen.

Daarnaast kan je bedrijven opzoeken in de catalogus van het Commissariaat Militaire Productie van de overheid <https://cmp.minez.nl/Compensatie/En/Default.aspx>

Lobby-organisatie NIDV publiceert een overzicht van aangesloten bedrijven <https://www.nidv.eu/deelnemers/> Vaak zijn dit kleinere bedrijven die civiele producten maken die ook een militaire toepassing hebben.

Overheidsstukken over Nederlandse wapenexport vindt je op <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/exportcontrole-strategische-goederen>

Jaarlijks presenteert het ministerie van Buitenlandse Zaken een rapport over de Nederlandse wapenexport ('Jaarrapportage export strategische goederen') aan de Tweede Kamer. Stop Wapenhandel schrijft daarover meestal een kritische analyse. Zie <https://www.stopwapenhandel.org>

Een van de meest gerenommeerde internationale bronnen voor cijfers over wapenhandel is het Stockholm International Peace Research Institute SIPRI. De SIPRI cijfers hebben wel beperkingen: ze hebben alleen betrekking op hele wapensystemen, niet op onderdelen. Terwijl kleinere landen zoals Nederland vooral onderdelen leveren. <https://www.sipri.org/>

De European External Action Service publiceert jaarlijks overzichten van wapenexport vanuit de Europese Unie ('EEAS Annual Report on Arms Exports'). https://eeas.europa.eu/topics/security-defence-crisis-response/8472/arms-export-control-arms-trade-treaty_en. Deze EEAS cijfers worden door het European Network Against Arms Trade in een doorzoekbare databrowser geladen. <http://enaat.org/eu-export-browser>

Overzichten van internationale wapenbedrijven en hun omzet- en winstcijfers vind je op <https://sipri.org/databases/armsindustry> en bij het Amerikaanse militaire magazine Defense News <https://people.defensenews.com/top-100/>

Over de mensenrechtensituatie in landen waarnaar wapens verkocht worden zie Amnesty International country profiles <https://www.amnesty.org/en/countries/> en de Human Rights Watch World Reports [World Report 2021 | Human Rights Watch \(hrw.o](https://www.hrw.org/world-report/2021)

Publicatie Stop Wapenhandel 2021